

**GÜNEY DOĞU ANADOLU
ANNE DESTEK PROGRAMI
DEĞERLENDİRME ARAŞTIRMASI
RAPORU**

Anne Çocuk Eğitim Vakfı

2008

Araştırmaya Katkı Sunanlar

Analizlerin yapılması ve rapor yazımı:

Mülakatların geliştirilmesi:

Program etkisinin bilimsel yöntemlerle ölçümlenmesi:

Danışmanlar:

Ayşesim Diri

Ceren Lordođlu Tuz

FREKANS

Prof. Dr. Sevda Bekman

Prof. Dr. Çiğdem Kağıtçıbaşı

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

Metod

4

Deney – Kontrol Farkı

7

Deney Grubu Ön-Test Son-Test Farkları

12

Deney Grubu Program Deęerlendirmesi

16

Özet ve Çıkarımlar

18

Tablo 1

20

Güney Doğu Anadolu Anne Destek Programı Değerlendirme Araştırması

Metod

Amaç

Bu değerlendirme çalışması, AÇEV tarafından 2007 yılında Diyarbakır'da düzenlenen ve 10 hafta süren, Anne Destek Programı'nın etkilerini saptamak amacı ile yapılmıştır. Çalışmada Program'ın anne-çocuk ilişkisi ve iletişimi, çocuğa sunulan çevresel uyarılar, annenin benlik kavramı ve kendine güven duygusu alanlarında fark yaratıp yaratmadığı ve programda aktarılan sağlık ve hijyen bilgilerinin edinilip edinilmediği irdelenmiştir.

Örnekleme

Örnekleme toplam 400 kişiden oluşuyordu. Deney grubu için Anne-Destek Programı'na katılan 600 anneden 200'ü, rastgele seçim yöntemi ile seçilmiştir. Aynı demografik özelliklere sahip, okul öncesi çağında çocuğu olan 200 anne de rastgele seçim yöntemi ile kontrol grubuna seçilmiştir. Bu iki grubun benzer özellikler taşıması için anne ve baba eğitimi ve işi, çocuk sayısı, ev koşulları gibi kriterler aynı tutulmuştur.

Ölçek

Programın anne ve çocuklar üstündeki etkisi bir mülakat ile ölçülmüştür. Mülakat, aile hakkındaki demografik bilgiler, annenin benlik kavramı, çocuk yetiştirme tutumları, annenin eğitim hakkındaki görüşü, çocuğun içinde bulunduğu ortamın, gelişimini destekleyici özellikleri, sağlık, hijyen ve kadın sağlığı ile ilgili bilgiler başlıkları altında 6 ayrı bölüm ve 95 sorudan oluşmaktaydı. Mülakatın sonunda, ev ve evin çevresindeki yaşam koşullarını özetleyen 16 soruluk bir ek yer almaktaydı. Program sonrasında tekrarlanan mülakatın içeriğinde, programa katılan deney grubu annelerine yöneltilen, program değerlendirme sorularının yer aldığı yeni bir bölüm bulunmaktaydı. Bu bölüm yalnızca deney grubu annelerine uygulanmıştır.

Yöntem

Her iki gruba eğitim programı başlamadan önce 95 soruluk mülakat uygulanmıştır. Ön mülakattan sonra Anne Destek Programı deney grubu anneleri ile sürdürülmüştür. Programın bitiminde (10 hafta sonra) deney ve kontrol grubu anneleri ile aynı mülakatlar tekrar yapılmıştır.

Analiz

Çalışmanın sonrasında, mülakat verileri bilgisayara girilmiş ve veriler SPSS programı yardımıyla analiz edilmiştir.

Araştırmanın mülakat formunda yer alan sorular öncelikle cevapların dökümleri alınarak ayrı ayrı incelenmiş, daha sonra bir ölçek oluşturabilecek sorular saptanarak cevapları birleştirilmiş ve birer toplam puan haline getirilmiştir. Birleştirilen soruların oluşturduğu skalaların açıklamalı listesi ve her skalada alınabilecek en yüksek puan Tablo 1'de yer almaktadır.

Tek tek analize alınan sorular ve birleştirilen sorular açısından araştırma boyunca saptanan farklar, dört ayrı şekilde karşılaştırmalı olarak analize alınmıştır. Bu karşılaştırmalar ön-testte ve son-testte ayrı ayrı deney-kontrol grubu arasında görülen farklar ile, deney grubunun ve kontrol grubunun kendi içinde ön test-son test farklarıdır. Raporlamada sunulan sonuçlar soruların tümünü içermemekte, yalnızca istatistiksel olarak anlamlı olan farkları vurgulamaktadır.

Sonuçlar

Örneklemin Tanımı

Deney ve kontrol grubu anneleri ortalama 32 yaşındadır, babaların yaş ortalaması ise 36'dır. Her iki grupta da evdeki çocuk sayısı ortalama 4-5 arası, evde yaşayan toplam kişi sayısı ortalama 7'dir. Her iki grup da yaklaşık 20 senedir Diyarbakır'da yaşamaktadır. Annelerin büyük çoğunluğu hiç okula gitmemiş (%70 -75) , babaların yarısı, sadece ilkokulu bitirmiştir. Okula gidemeyen annelerin çok azı okuma yazmayı öğrenebilmiş, okuma yazma bilenlerin oranı, ortalama % 40 olarak kalmıştır. Okuma yazma bilmeyen babalar ise yaklaşık % 15'dir. Deney grubunda annelerin %90'ı, kontrol grubundakilerin ise % 95'i çalışmamaktadır. Çalışanların büyük çoğunluğu evde eliş-dantel yapıp satmaktadır.

Babaların % 78'i çalışmakta, çalışanların ortalama % 55'i vasıfsız, ortalama % 25'i vasıflı işçi olarak hayatını kazanmaktadır. Katılımcıların yaklaşık % 70'i Türkçe bildiğini söylediysede, anadilinin Kürtçe olduğunu söyleyenler yaklaşık % 83, Zazaca olduğunu söyleyenler deneyde %17, kontrolde %9 dur. Bu durumda anadilinin Türkçe olduğunu söyleyenler deneyde % 1'den az, kontrolde % 5 civarındır. Evde en çok konuşulan dil Türkçedir diyenlerin iki katı kadar katılımcı ise, en çok Kürtçe konuşulur demektedir. (Türkçe - deney %35,kontrol %31; Kürtçe - deney %57, kontrol %65).Çocuk ile konuşurken kullanılan dil sorulduğunda, Türkçe'nin deney grubunda Kürtçe'den daha fazla kullanıldığını (%55-%40,5), kontrol grubunda ise Türkçe ve Kürtçe konuşma oranlarının eşit olduğunu görüyoruz (%49- %49). Ev dışında çocuğun kullandığı dil ise, her iki grupta da çoğunlukla Türkçe'dir, ev dışında en çok Kürtçe konuşan çocuk oranı deneyde %15,5, kontrolde % 21,5 kadardır.

Deney-Kontrol Farkı

Bu bölümde ön-testte ve son-testte, deney-kontrol grupları arasında bulunan farklar verilecektir. Her başlık altında önce tek tek soru bazında buluna farklar, ardından skalalarda bulunan farklar yer almaktadır. Skalaları oluşturan soruların listesi Tablo 1’de görülebilir.

Anne-çocuk ilişkisi:

Annelere “Çocuğunuz son zamanlarda hoşunuza giden bir şey yaptı mı?” sorusuna ön-testte verilen olumlu cevapların yüzdeleri deney grubu için 70,5, kontrol grubu için 43’dür (kikare (1, 400) = 30,812 p=.000). Son-testte bu soruya deney grubunun %76,6 sı, kontrol grubunun % 53,8’i evet cevabı vermiştir (kikare (1, 400) = 24,356 p=.000). Deney grubu anneleri program öncesinde kontrol annelerinden daha fazla evet cevabı vermiş, program sonunda her iki grubun verdiği evet cevapları artmış ancak aradaki fark anlamlılığını korumuştur.

“Çocuğunuz hiç sizin hoşunuza giden bir şey yapar mı?” sorusuna ise ön testte deney grubunun %49,2 si, kontrol grubunun %26,3 ü evet demiştir (kikare (1, 173) = 9,022 p=.003). Bu oranlar son-testte deney için %66, kontrol için %40,2 dir. (kikare (1, 139) = 7,307 p=.007). Deney grubu anneleri hem ön-testte hem de son-testte kontrolden daha sıklıkla, çocuklarının hoşına giden şeyler yaptığını söylemişlerdir. Farklar her iki ölçümde de anlamlı bulunmuştur.

“Çocuğunuza bir şeyler öğretir misiniz?” sorusuna deney- kontrol evet cevabı oranları ön-testte %90,5 e, %75,5 iken, (kikare (1, 400) = 15,946 p=.000) son-testte %94 e, %85,9 olmuştur. (kikare (1, 400) = 7,111 p=.006). Deney grubu anneleri hem ön-test hem de son-test cevaplarında çocuklarına, kontrol grubundan daha fazla şey öğrettiklerini belirtiyorlar.

Kontrol grubunun hem ön-test hem de son-test cevaplarında deneyden daha fazla “evet” dediği soru ise şudur; “Çocuğunuz son zamanlarda sizi kızdıracak bir şey yaptı mı?” Ön-test deney “evet” oranı,%57, kontrol evet oranı %70 (kikare (1, 400) = 7,292 p=.005). Son test deney “evet” cevapları % 55,2, kontrol evet cevapları %62,3 (kikare (1, 400) = 30,812 p=.077).

“Erkek ve kız çocuklar farklı mı yetiştirilmeli?” sorusunda, yine ön-testte deney grubunun “evet” cevapları % 19 ile kontrol grubunun %8’inden anlamlı derecede farklı bulunmuş (kikare (1, 400) = 10,362 p=.002), ancak son-testte deney %6, kontrol %3,1 oranında “evet” cevabı vermiş ve aralarında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Erkek ve kız çocuklarının farklı yetiştirilmesi gerektiğini düşünen annelerin sayısı program öncesine göre azalma göstermiştir ve deney grubunda her iki ölçümde de, kontrol grubuna nazaran daha az sayıdadırlar.

Çocuğa ilgi göstermekle ilgili soruların oluşturduğu skala puanına bakılırsa, ön testte deney ve kontrol gruplarının ortalama puanlarının sırası ile 17,64 ve 16,11 olduğu. (t-testi (1, 358) = 4,001 p=.000) son-test sırasında ise deney ortalamasının 18,6 kontrol ortalamasının 16,58 olduğu görülmüştür (t-testi (1, 362) = 6,022 p=.000).

Deney grubundaki aileler, çocuklarına kontrol grubu ailelerinden daha fazla zaman ayırmakta, ilgi göstermektedirler, ve son test sırasında her iki grubun puanında artış görüldüyse de, iki grup arasındaki fark her iki ölçümde de anlamlı bulunmuştur.

Çocuğundan memnun olma derecesini gösterecek şekilde oluşturulan memnuniyet skalasının puanları, ön testte deney için 7,56, kontrol için 7,03 bulunmuştur (t-testi (1, 394) = 2,814 p=.005) son-test sırasında ise deney ortalamasının 7,65 ile yine, kontrol ortalamasından (7,11) yüksek olduğu görülmüştür (t-testi (1, 397) = 3,613 p=.000). Ön-test sırasında deney grubu anneleri kontrol grubuna göre çocuklarından daha fazla memnundurlar. Son test sırasında her iki grupta da memnuniyet puanında artış olmuş ancak deney grubu istatistiksel olarak kontrolden daha yüksek olmayı sürdürmüştür..

Çocukla İletişim

Çocuk olumsuz bir şey yaptığında verilen tepkilerin tanımlandığı 4 sorunun birleşerek oluşturduğu “olumsuz davranışa tepki skalasında” yüksek puan daha olumlu tepki anlamına gelmektedir. Bu skalada, ön-testte deney ortalamasının 5,66, kontrol ortalamasının 5,12 olduğu (t-testi (1, 395) = 1,836 p=.067). Son-test sırasında ise deney puanı ortalama 6,81, kontrol ortalaması 5,32 olmuştur (t-testi (1, 383) = 4,321 p=.000). Çocuk anneyi kızdıracak bir şeyler yaptığında annenin verdiği tepkinin olumlu olmasını gösteren bu skalada, deney grubu her iki ölçümde de kontrolden daha iyi puan almış, yani olumsuz davranışlara istenen yönde, daha olumlu tepki gösterdiğini söylemiştir.

Çocuğun zihinsel faaliyetleri

Çocuğun yazı yazıyormuş gibi yapıp yapmadığı sorulduğunda, ön-testte deney grubunun % 74,3 ü evet derken, kontrol grubunun % 64,8 , evet demiştir (kikare (1, 390) = 4,167 p=.027). Son testte aynı soruya deney grubundan %87,1 evet cevabı gelirken, kontrol evet cevabı oranı 65,8 de kalmıştır (kikare (1, 400) = 26,923 p=.000). Başlangıçta, deney grubunda, yazı yazıyormuş gibi yapan çocukların sayısı kontrol grubuna göre daha çoktur. Sonda, deney grubunda sayı oldukça artmış, kontrol grubunda hemen hemen aynı kalmıştır. Aradaki fark her iki ölçümde de anlamlıdır.

Çocuğun harfleri, rakamları, az da olsa okumayı bilmesi sorularından oluşan bilgi skalasında ön-testte deney puanı 0,48, kontrol puanı 0,43 dür ve bu fark anlamlı değildir. Son-test ortalamaları ise deney için 1,14'e çıkarken, kontrol için 0,4 bulunmuştur (t-testi (1, 394) = 7,116 p=.000). Deney grubundaki çocuklar ile kontrol grubundaki çocuklar bu skalada başlangıçta eşit görünmekte, son-testte deney grubunda beklenen yönde bir artış olmakta, kontrol grubunda minimal düzeydeki azalma ile beraber, iki grup arasındaki fark yükselip anlamlı hale gelmektedir.

Çocuğun çevresinin gelişime uygunluğu

Çocuğun çevresindeki eğitime yönelik durum ve faaliyetleri değerlendiren "çevresel uyaranlar skalası" açısından kıyaslandığı zaman, ön-testte deney grubunun ortalama 27,8 puanı, kontrol grubunun ortalama 24,97 puanı olduğunu görüyoruz (t-testi (1, 374) = 3,530 p=.000). Son-testte deney ortalaması 31,03, kontrol ortalaması 25,76 olmuştur (t-testi (1, 378) = 6,933 p=.000). Ön testte deney grubu çevresel uyaranların varlığı bakımından daha üstün durumdadır. Son testte bu durum daha da düzelerek, kontrol grubunun gösterdiği az miktarda yükselmeye rağmen, iki grup arasındaki fark açılmıştır.

Anketörlerin doldurduğu sorulardan elde edilen, çocuğun çevresindeki fiziksel şartlara ait verilerin oluşturduğu fiziksel çevre skalasında ön-testte deney puanı 12,37, kontrol puanı 11,49'dur (t-testi (1, 384) = 4,003 p=.000). Son-testte deney ortalaması 10,79, kontrol ortalaması 9,91 dir (t-testi (1, 392) = 5,031 p=.000). En fazla 30 puana alınabilen bu skalada, fiziksel şartlar puanı başlangıçta her iki grup için de zaten oldukça düşüktür. Ancak, program sonuna gelindiğinde her iki grubun da fiziksel şartları kötüye gitmiş ve aradaki anlamlı fark korunmuştur, yani anketörlerin değerlendirmesine göre, kontrol grubunun fiziksel şartları daha kötüdür.

Kadınlarda görülen değişiklikler

Annelerin kendi başlarına bazı işleri yapıp yapmadıklarını irdeleyen soruların oluşturduğu bağımsız iş yapabilme skalasında ön-testte deneyin puanı 8,4, kontrolün puanı 7,82 dir (t-testi (1, 397) = 2,178 p=.030). Son-testte deney puanı artarken (8,85), kontrolün puanı düşmüştür (7,58) (t-testi (1, 395) = 4,90 p=.000). Ön test sırasında deney grubu anneleri kontrol grubuna göre daha kolay yalnız hareket edebiliyor görünmektedir. Son- testte ise kontrol grubu daha tutuk, deney grubu daha atak cevaplar vermiş, deney grubunun durumu iyiye giderken, kontrol grubu daha kötüye gitmiştir.

Annenin kendini ne kadar iyi, bilgili ve başarılı bulduğu ile ilgili benlik kavramı skalasında, hem ön-test hem de son-testte, kontrol grubunun anlamlı şekilde daha yüksek puan aldığını görüyoruz. Ön-test deney-7,04, kontrol-8,06 (t-testi (1, 392) = 4,924 p=.000). Son-test deney-6,91, kontrol- 7,82 (t-testi (1, 395) = 4,401 p=.000).

Deney grubu anneleri ne ön-testte ne de son testte kendilerine kontrol grubu anneleri kadar güvenmemektedirler. Her iki grupta da ön-testte kendini başarılı, bilgili ve iyi gören annelerin sayısı son-testte azalmış, daha çekimser cevaplar verilmesi neticesinde puan ortalamaları düşmüştür. Yine de kontrol grubu annelerinin benlik kavramı son testte anlamlı olarak daha yüksektir.

Programda elde edilen bilgiler

“Daha önceleri çocuk olmasını önleyici bir şey kullandınız mı?” sorusuna verilen cevaplara bakılınca deney grubunun hem önce hem de sonra daha fazla evet dediği görülmektedir. Ön-testte deney evet cevapları yüzdesi 70,1, kontrol evet cevapları yüzdesi 51,5 dir (kikare (1, 397) = 14,318 p=.000). Son-testte kontrolün evet cevapları da artmış, ancak anlamlı fark korunmuştur. Deney evet cevabı %72,2, kontrol evet cevabı %55,8 (kikare (1, 400) = 11,111 p=.000). Ön-test ve son-test cevaplarına genel olarak bakarsak, deney grubu geçmişte kontrole göre yaklaşık dörtte bir oranında daha fazla doğum kontrolü kullanmıştır. ancak her iki grubun sahip olduğu çocuk sayısını hatırlarsak (deney 4,61, kontrol 4,73), bunun gerçek hayatta çocuk sayısı açısından bir farka sebep olmadığını görebiliriz. Tabii ki, burada verilmeyen düşük sayısı ya da kürtaj sayısının bilinmesi halinde gerçek bir fark olup olmadığı hesaplanabilir.

Eğitim programı sırasında annelere sağlık, hijyen, kazalar,ve cinsellik konularında verilen bilgilerin toplam puanının, ön-testdeki durumuna bakılınca deney ortalaması 4,28, kontrol ortalaması 3,95 bulunmuş, (t-testi (1, 398) = 3,194 p=.002); son-testte ise deney ortalaması 4,61 e, kontrol ortalaması 4,09 a çıkmıştır (t-testi (1, 364) = 5,677 p=.000). Program öncesinde deney grubu kontrol grubuna göre eğitimi verilen konularda daha bilgilidir, sonrasında da deneyin puanı kontrole göre daha çok artmış, ve aradaki fark anlamlılığını korumuştur.

Ana okuluna gitme nedeni ve okumanın önemi

“Yakınıızda çocuğunu ana okuluna gönderen var mı?” sorusuna hem öntestte hem de son-testte deney grubundan alınan evet cevabı daha fazladır. Ön-testte deney evet yüzdesi 61, kontrol evet yüzdesi 35 dir (k,kare (1, 400) = 27,083 p=.000). Son-testte deneyin evet yüzdesi artarken (%73,1) kontrolün evet yüzdesi 24,6 ya düşmüştür (kikare (1, 400) = 92,197 p=.000). Deney grubunun çevresinde ön-test sırasında, kontrole göre daha fazla ana okuluna giden çocuk vardır. Son-testte deney için bu sayı artarken, kontrol için azalmış, her iki ölçümde de aradaki fark anlamlı bulunmuştur.

‘Anaokuluna giden çocuklarda neler farklı olur?’ sorusuna ön-testte deney ve kontrol grupları farklı yanıtlar vermiştir. Deney grubu ön-testte bu çocukların daha akıllı (%16), daha bilgili (%5) ve daha terbiyeli (%62) olduğunu söylemiş ancak en fazla, daha terbiyeli olurlar cevabına yoğunlaşmıştır. Kontrol grubunda aynı cevap şıkları birbirlerine yakın yüzdelerle yer almıştır ((%21-34-28) (kikare (1, 400) = 18,823 p=.002). Programın sonunda ise deney grubundaki daha terbiyeli olurlar cevabı yüzdesi azalarak (%40), bu yüzdeler daha akıllı (%30) ve daha bilgili (%16) olur cevaplarına kaymıştır. Kontrol grubunda son-testte, daha akıllı olur cevabı artmış (%29) ve daha terbiyeli olur cevabı azalmıştır (%31), ancak buna karşılık daha bilgili olur cevabı da çok azalmıştır (%9). Son-testte deney ve kontrol grupları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

‘Çocuğunuz ne kadar okusun istersiniz?’ sorusunun cevapları en çok yüksek okula kadar ve okuyabildiği kadar şıklarında farklılaşmıştır. Deney grubunda, eğitim öncesinde yüksek okula kadar okusun diyen annelerin bir kısmı eğitim sonrasında, okuyabildiği kadar cevabına kaymış, kontrol grubunda ise tam tersi gerçekleşerek, ön-testte okuyabildiği kadar diyen annelerin bir kısmı yüksek okula kadar okusun cevabına kaymıştır. Bu soruda da ön-

testte deney kontrol farkı anlamlı iken, (kikare (1, 399) = 14,99 p=.002) son-testte anlamlı bir fark kalmamıştır.

Hem ön-test hem de son-testte, deney-kontrol arasında fark gösteren kategorik sorular için, farkların farkına bakılmıştır. Hiç bir soruda son testteki farkın ön testteki farktan anlamlı olarak daha yüksek oluşuna rastlanmamıştır.

Aynı şekilde, hem ön-test hem de son-testte, deney-kontrol arası fark gösteren skalalar için, farkların farkına bakılmıştır. Son-testte, deney grubunun yarattığı farkın anlamlı olarak üstün olduğu konular, çocuğun etrafındaki çevresel uyaranların artışı ve annelerin bağımsız iş yapabilme konusundaki cevaplarıdır.

Deney Grubundaki Ön test-Son test Farkı

Anne-Çocuk ilişkisi

Çocuk istemeden evde bir şeyler kırıp döktüğünde “Anne çocuğun niyetini dikkate alıyor mu?” sorusuna ön-testte %3,5 evet derken, son-testte hiç kimse evet dememiştir. (kikare (1, 307) = 5,984 p=.020). Anneler, bir şeyler kırıldığında çocuğun niyetini dikkate almaktan tamamen vazgeçmişlerdir.

Erkek ve kız çocuklar farklı mı yetiştirilmeli?” sorusuna verilen evet cevabı yüzdesi ön-testte 19 iken son-testte 6’ya düşmüştür (kikare (1, 400) = 15,451 p=.000). Artık deney grubu anneleri kız ve erkek çocukları daha fazla eşit görmektedirler.

İlgi skalasında ön-test ortalaması 17,64, son-test ortalaması 18,6 olmuştur (t-testi (1, 371) = 2,963 p=.003). Deney grubu aileleri program sonunda çocuklarına anlamlı derecede daha fazla zaman ayırmakta, ilgi göstermektedirler.

Çocuğun zihinsel gelişimi

“Çocuğunuz kendi kendine okuyormuş gibi yapıyor mu?” sorusuna ön-testte annelerin % 74,5’i evet derken, son-testte bu oran %87,5’e çıkmıştır (kikare (1, 391) = 11,018 p=.001). Program çerçevesinde, evde, okuyormuş gibi yapan çocuk sayısında anlamlı bir artış olmuştur.

“Çocuğunuzun okuması ne kadar önemli?” sorusuna verilen çok önemli cevabı yüzdesi ön-testte 87,3 iken son-testte 95,5’e çıkmış, bu artış, sadece önemli cevabını veren annelerin yüzdesini 11,2 den 4,5’e düşürmüştür (kikare (1, 397) = 9,424 p=.024). Deney grubu anneleri için ön-test sırasında da çocuğun okuması önemlidir, ancak son testte önem biraz daha vurgulanmaktadır, annelerin tamamına yakını ‘okumak çok önemli’ demektedirler.

Bilgi skalasında ortalama puan ön-test sırasında 0,48 iken, son-test sırasında 1,14’e yükselmiştir (t-testi (1, 396) = 6,554 p=.000). Çocuğun rakamlara ve harflere olan aşinalığı, program sonunda anlamlı olarak artmıştır.

Program neticesinde çocuğun zihinsel faaliyetlere karşı ilgisinin, ayırdığı zamanın ve okul öncesi çağında öğretilmek istenen bilgilere erişiminin arttığını görüyoruz. Ayrıca annelerin okumanın önemi konusundaki fikirlerinin değişmesi neticesinde çocuğa sunulan uyarıların arttığını (burada daha önce sözü geçen, çevresel uyarılardaki artış kastedilmektedir), dolayısı ile çocuğun bu konulardaki ilgisinin de gelişme gösterdiğini söyleyebiliriz.

Yaz okuluna gitme nedeni ve önemi

“Çocuğunuzun AÇEV yaz okuluna neden yolluyorsunuz?” sorusuna ön-testte %11 sokaktan kurtulsun, %18’de akıllı uslu olsun diye cevabını verirken, son-testte akıllı-uslu olsun cevabı %26’ya yükselmiş, sokaktan kurtulsun cevabı %2,6’ya inmiştir (kikare (1, 392) = 18,272 p=.006). Deney anneleri önceleri sokaktan kurtulmayı yaz okuluna gitmek için önemli bir sebep olarak sayarken, program sonunda bu cevabın yüzdesinin anlamlı olarak azaldığı görülmektedir.

Ana okuluna gitme nedeni

“Yakınıınızda çocuğunu ana okuluna gönderen var mı?” sorusuna ön-testte %61 evet derken, son-testte evet cevabı %73’e çıkmıştır (kikare (1, 400) = 6,513 p=.014).

Deney grubunun çevresinde ana okuluna giden çocuk sayısında anlamlı bir artış olmuştur.

“Anaokuluna giden çocuklarda farklılık olur mu?” sorusuna ön-testte annelerin % 76,7’si, son-testte ise %92,5’i evet demiştir (kikare (1, 266) = 13,140 p=.001).

“Peki ne gibi farklılıklar olur?” diye sorulduğunda ise, akıllı olur, bilgili olur, başarılı olur cevap seçeneklerinin yüzdeleri son-testte artış gösterirken, terbiyeli olur cevabının yüzdesi ön-teste göre düşüş göstermiştir (kikare (1, 227) = 22,133 p=.000). Deney grubunda

anneler son testte ana okuluna giden çocuklarda bir fark olacağı konusunda oldukça hemfikirdirler. Bu farkın da terbiyeli olmaktan ziyade bilişsel konularda yoğunlaşacağını söylemektedirler.

Çocuğun çevresinin gelişime uygunluğu

Bu konuda anketörün gözlemlerinden yola çıkarak oluşturulan tüm 'fiziksel çevre' skalasında deney grubunun ön-test ile son-test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Buna göre, ön-testte 12,37 olan ortalama puan, son-testte 11,49'a düşmüştür (t-testi (1, 381) = 2,243 p=.025). Çocuğun yaşadığı ortamın şartları 10 hafta içinde daha kötüye doğru gitmiştir.

Buna karşılık, anne ve babanın eğitimleri, çocukla beraber yapılan eğitici faaliyetler, çocukla ilgilenilmesi, evdeki oyuncak ve kitapları sayıları ve durumları ile çocuğu okumaya heveslendirebilecek faaliyetlerle ilgili soruların tümü toplanarak oluşturulan 'çevresel uyaranlar skalası' na baktığımızda, ön-test ortalaması 27,8, son-test ortalaması 31,03 bulunmuştur (t-testi (1, 371) = 4,214 p=.000). Program neticesinde deney grubunda, çocuğun çevresinin daha uyarıcı hale geldiği bulunmuştur.

Kadınlarla ilgili sonuçlar

Annelerin gün içinde televizyon seyretme sıklığı ön-teste göre azalmış, ara sıra cevapları artarak (%41,8-%60,5) , çoğu zaman cevaplarını azaltmıştır (%26- %19,5) (kikare (1, 396) = 16,508 p=.002) .

Deney grubunda, ön-test sırasında "Eşiniz çalışıyor mu?" sorusuna verilen evet cevabı yüzdesi 79 iken, son-testte bu, %69'a inmiştir (kikare (1, 397) = 4,598 p=.040). Bu bulgu program süresi sonunda fiziksel çevre puanlarındaki azalmanın bir sebebi olarak düşünülebilir.

Programda elde edilen bilgiler:

"Sizce akraba evliliği yapmak doğru mu?" sorusuna evet diyen annelerin oranı ön-testte %29,5 bulunmuşken, son-testte bu oran % 16,2'ye inmiştir (kikare (1, 369) = 9,047 p=.003). Program sonunda akraba evliliğini doğru bulan anneler azalmıştır.

“Şu sıralar herhangi bir doğum kontrol yöntemi kullanıyor musunuz?” sorusuna ise, annelerin %64,6’sı ön-testte, %74,2’si ise son-testte evet cevabını vermişlerdir. (kikare (1, 396) = 4,296 p=.049). Deney grubunda, on hafta süren program sonunda doğum kontrolü kullanma sıklığı artmıştır.

Eğitim skalasında deney grubu ön-testte ortalama 4,28 puan almış, son-testte bu puan 4,61 olarak bulunmuştur (t-testi (1, 353) = 3,392 p=.001). Eğitimi verilen kazalar, hijyen, cinsellik konularında annelerin bilgisi ön-test ile son-test arasında anlamlı derecede artmıştır.

Bu üç sonuçtan yola çıkarak, programın annelere doğum kontrolü, akraba evlilikleri, sağlık ve hijyen ve kazalar benzeri konularda verilen eğitimin içeriğinin, annelerin bu konulardaki fikirlerini değiştirmek ya da doğru fikirler kazandırmak gibi faydaları olduğunu söyleyebiliriz.

Deney Grubu Tarafından Programın Değerlendirilmesi

On haftalık program sonunda deney grubu annelerine mülakatın tekrarı sırasında program hakkındaki görüşleri de sorulmuş, alınan cevaplar aşağıda özetlenmiştir.

Katıldıkları programın amacı sorulduğunda annelerin %84ü bunun ‘annelerin eğitilmesi, bilgilendirilmesini hedeflediğini’, % 4ü ‘çocuğun eğitilmesini hedeflediğini’, %12si ise ‘anne ve çocuğun birlikte eğitilmesinin amaçlandığını’ söylemiştir.

Annelerin % 22si toplantılar dışında da gruptaki diğer anneler ile görüştiklerini söylemiş, görüşenlerin %93ü birlikteyken toplantılar hakkında da konuştuklarını söylemişlerdir. Toplantılar ve ev ziyaretleri dışında grup lideri ile görüşenlerin oranı ise sadece %3dür, ve bu annelerin tamamı bu görüşmelerde grup lideri ile ‘sohbet ettiklerini’ belirtmiştir.

Deney grubundaki annelerin %67si tüm toplantılara katılmış, %25i, 6-7 toplantıya katılmış, %7si 3-5 toplantıya gelmiş, 3 anne ise sadece 1-2 toplantıya katılabilmektedir. Toplantılara sadece 1-2 kez ya da 3-5 kez katılabilen annelere nedeni sorulduğunda, 1 kişi ‘eşinin izin vermediğini’, 2 kişi ‘çocukları kimseye bırakamadığını’, 7 kişi ‘sağlık sorunu yaşadığını’, 8 kişi ise diğer kişisel sorunlardan ötürü gelemediklerini belirtmişlerdir. Burada dikkat çeken nokta hiçbir annenin programın içeriğine ya da işlenişine yönelik bir eleştiri ya da güvensizlik sorunu ile devamsızlık yapmadığı olmalıdır.

Annelerin %85i programın toplantı sayısının yeterli olduğunu düşünmüş, %9u az bulmuş, %6sı ise çok bulmuştur. Toplantıların ne kadar faydalı olduğu konusunda verilen cevaplar sevindiricidir; annelerin %77si programı 'çok faydalı', %20si 'oldukça faydalı', %3ü de 'biraz faydalı' bulmuşlardır.

Faydalı bulunan konular ayrıntılı olarak sorulduğunda, anneler birden fazla konu belirtebildiklerinden, yüzde olarak sunulması mümkün değildir ancak toplamda 100 anneden 474 cevap alınmıştır ve bunların arasında en faydalı bulunan konular temizlik, hijyen, kirli suyun kullanılması gibi konulardır (175 cevap). İkinci en önemli başlık, aile planlaması, kadın ve çocuk sağlığı, kazalar olmuştur (134 cevap). Üçüncü sırada çocukla iletişim, çocuğu eğitmek ve çocuğa yönelik şiddet konularıdır (96 cevap). Son sırada çocuk beslenmesi ve gıda hazırlama gelmektedir (69 cevap).

Annelerin %94ü toplantılarda işlenen konuları günlük hayatlarında uygulama fırsatı bulduğunu belirtmiştir.

On hafta boyunca evde uygulanan konular gruplanarak sunulursa, 'temizlik, hijyen, kirli suyun kullanılması gibi konularda uygulama fırsatı buldum' cevabı 93 kez verilmiş, çocuk beslenmesi ve gıda hazırlamanın 35 kez, aile planlaması, kadın ve çocuk sağlığı, kazalar konularının 31 kez, çocukla iletişim, çocuğu eğitmek ve çocuğa yönelik şiddet konularının ise 20 kez uygulanabildiği söylenmiştir.

Toplantılarda işlenen konularda ne derece yeterli bilgi aldıkları sorulduğunda, annelerin %70i bilgileri 'çok yeterli' bulmuş, %26sı 'oldukça yeterli', %2si 'biraz yeterli' demiştir. Bilgileri yetersiz bulan anne sayısı 4dür (%2).

Konuların işleniş biçimi hakkındaki fikirleri sorulduğunda da, annelerin %80i 'çok etkili' bulmuş, %19u 'oldukça etkili', %1i 'biraz etkiliydi' cevabını vermiştir. Etkili olmadığını düşünen 1 anne vardır.

Toplantılarda başka hangi konuların işlenmesini istedikleri sorulduğunda annelerin %68i konuları yeterli bulmuş, içerikte yer alan konuları tekrarlayan ya da bir gruba dahil edilemeyen cevapları veren anneler dışarıda bırakıldığında, en önemli oran okuma yazma

kursu almak isteyen %12 anneden gelmektedir. Çok az sayıda anne de aile ilişkilerinin içerikte yer almasını istemektedir. Grup liderinin önerdiği faaliyetlerin yeterliliği ve gösterilen resimlerin yararları konulu sorularda anneler fikir birliğine varmış, bu sorulara cevap veren annelerin tamamı faaliyetleri yararlı, resimleri açıklayıcı bulmuşlardır.

Öğretmenin değerlendirilmesi amacı ile sorulan yeterlilik sorusunda, annelerin %82si 'öğretmenin konulara tamamen hakim olduğunu', %17si de 'oldukça hakim olduğunu' belirtmiştir. Grup liderinin ziyaretlerinden memnun kalıp kalmadıkları sorulduğunda 7 anne 'ziyaret edilmediğini' belirtmiş, ziyaret edilen annelerin %99u bu ziyaretten memnun kalmışlardır. Bu ziyaretlerin faydaları ayrıntılı olarak sorulunca, annelerin %30u 'kendisinin ya da çocuğunun bu ziyarete sevindiklerini', %45i 'sohbet edip samimi olup, kaynaştıklarını', % 12si de 'daha iyi bilgi aldıklarını' belirtmiştir.

Özet Sonuçlar ve Çıkarımlar

Araştırmada alınan sonuçlara genel olarak göz atarsak, bulguları şöyle özetleyebiliriz;

Çocukların okuma yazmaya ilişkin bilgi ve ilgilerini ölçen 'Bilgi Skalası'nda ön-testte iki grup arasında fark bulunmamasına karşın, son-testte kontrol grubunun yerinde saydığını, deney grubunun ise ilerleme gösterdiğini bulduk.

Annelerin çocukları kötü bir şey yaptığı zaman verdikleri tepkiler ön-testte deney ve kontrol grupları için benzer nitelikte iken, son testte deney grubu 'Olumsuz Davranışa Tepki Skalası'nda kontrol grubundan daha yüksek puan almıştır, bunun anlamı verilen tepkilerin daha ılımlı, daha öğretici oluşudur.

Ön-test sırasında deney ve kontrol grupları araştırmamız çerçevesinde oluşturulan 'Fiziksel Çevre Skalası'nda farklı çıkmışlardır, ve son test sırasında her iki grup için de çevre şartlarının kötüleştiği gözlemlenmiştir, ancak yine de deney puanı, kontrol puanından yüksekte yer almıştır.

Çocuğun etrafındaki 'Çevresel Uyarılar' Skalası ön-test sırasında kontrolden yüksek bulunmuş, son-test sırasında da bu yöndeki fark devam etmiştir ancak dikkat edildiğinde,

deney grubunun puanının kontrole göre çok daha fazla artarak, ortamın, deney grubundaki çocuklar için çok daha uyarıcı hale geldiği görülmektedir.

Program öncesinde ve sonrasında yapılan ölçümlerde, 'Kadının Benlik Kavramı' skalasında hep kontrol grubunun deneyden daha iyi puanlar aldığını görüyoruz ancak, ilginç bir şekilde, her iki grupta da puan ortalamaları son-testte düşmüş, anneler, kendilerine ilişkin daha olumsuz düşünür olmuşlardır.

Annelerin tek başlarına yapabildikleri aktiviteleri puanlayan 'Bağımsız İş Yapabilme' skalasında ön-testte deney grubu kontrole göre daha iyi durumdadır, Son-testte deney grubunun puanı artarken kontrolün puanı düşmüş, aralarındaki fark açılmıştır.

Annelerin çocuklarından memnun olup olmadıklarını ölçen 'Memnuniyet Skalası'nda deney grubu başlangıçta ve sonda kontrol grubuna göre daha yüksek puanlar almıştır, ayrıca, kontrol grubu 10 hafta sonunda çok az artış gösterirken, deney grubunda kayda değer bir puan artışı olmuştur.

Anne-babanın çocuğa ne kadar ilgi gösterdiklerini ölçen 'İlgi Skalası'nda, hem ön-test hem de son-testte deney puanları, kontrolden yüksektir.

Annelere programda kazandırılmaya çalışılan, sağlık, hijyen, kazalar ve cinsellik üzerine bazı bilgiler 'Eğitim Skalası' adı altında toplanmış, deney grubunun bu skalada ön-testte, kontrolden biraz daha yüksek puan aldığı, son-testte ise aradaki farkın büyüdüğü, deneyin verilen bilgileri edinmiş olduğunu saptıyoruz.

AÇEV tarafından gerçekleştirilen Güneydoğu Anadolu Anne Destek Programını değerlendirmek için yürütülen bu araştırmanın en önemli bulguları, program yardımı ile, çocuğa sunulan çevresel uyarıların eğitim programı sonrasında artması, programa katılan annelerin artık daha bağımsız iş yapabildiklerini belirtmeleri, çocuk, anneyi kızdıracak olumsuz bir davranışta bulunduğu zaman, O'na yöneltilen olumsuz tepkilerin azalması, ve program çerçevesinde annelere sunulan sağlık ve hijyen konularındaki bilgilerin kazanılmış olmasıdır.

Deney grubu annelerin verdiği değerlendirme cevaplarına bakarak genelde annelerin böyle bir programa katılmaktan memnun kaldıklarını, yararlandıklarını düşündüklerini, görüyoruz. En faydalı buldukları konular temizlik, hijyen, kazalar ve aile planlaması olmuş, çocukla iletişim,eğitim,şiddet konuları daha sonraki sıralarda yer almıştır.

Sonuçlara her açıdan ayrıntılı olarak bakıldığında, kontrol grubunun da beklenmedik şekilde deney grubu kadar olmasa da bir gelişme gösterdiğini, oluşturulan skalaların bir çoğunda ön-test ile son-test arasında kontrolde de farklılaşma olduğunu görüyoruz. Bunun nedenleri ayrı bir araştırma konusu olabilecek kadar çeşitli olabilirse de, ilk akla gelen deney ve kontrol grubu annelerinin 10 hafta içerisinde komşuluk çerçevesinde bir şekilde iletişime girdiği ve bu sırada da bilgi transferinin gerçekleşmiş olabileceğidir.

Sonuçların değerlendirilmesi sırasında, 10 hafta süreli bir programın tamamına sadece %67 oranında katılım olduğunu, %25 oranında annenin ise konuların % 60-70 kadarını takip edebildiğini göz önüne almamız gerekir.

TABLO 1

MÜLAKAT SORULARINDAN OLUŞTURULAN SKALALARIN İÇERİKLERİ	EN YÜKSEK PUAN
67ÇOCUĞUN OLUMSUZ DAVRANIŞINA VERİLEN TEPKİ	20
1-YAKIN ZAMANDA ÇOCUĞUNUZ SİZİ KIZDIRDIĞI ZAMAN NE YAPTINIZ?	
2-PAZARDA İNAT EDİP SİZİ KIZDIRIRSA NE YAPARSINIZ?	
3-EVİ DAĞITACAK BİR OYUN OYNARSA NE YAPARSINIZ?	
4-SOFRAYI TOPLAMAYA YARDIM EDERKEN BİRŞEY KIRARSA NE YAPARSINIZ?	
ÇOCUĞA İLĞİ GÖSTERME	25
1-EV İŞİ YAPARKEN ANNE ÇOCUKLA KONUŞUR MU?	
2-YEMEK SAATİ DIŞINDA ANNE ÇOCUKLA İLGİLENİR Mİ?	
3-BABASI NE KADAR İLGİLENİR?	
4-BİR İŞLE MEŞGULKEN ÇOCUK SORU SORARSA ANNE NE YAPAR?	
5-BABASI BİR İŞLE MEŞGULKEN ÇOCUK SORU SORARSA O NE YAPAR?	
ÇOCUĞUNDAN MEMNUNİYET	10
1-ÇOCUĞUNUZ SİZCE DİĞERLERİNDEN NE KADAR İYİ BİR ÇOCUK?	
2-ÇOCUĞUNUZDAN NE DERECE MEMNUNSUNUZ?	
ÇOCUĞUN BİLGİ DÜZEYİ	3
1-ÇOCUĞUNUZ HARFLERİ TANIYOR MU?	
2-ÇOCUĞUNUZ RAKAMLARI TANIYOR MU?	
3-ÇOCUĞUNUZ AZ DA OLSA OKUMA BİLİYOR MU?	
ANNENİN EĞİTİM KAZANIMLARI	5
1-MUSLUK SUYU SORUSU	
2-ATEŞ DÜŞÜRME YÖNTEMİ SORUSU	
3-OYUNÇAK TABANCA KAZASI SORUSU	
4-ÇOCUĞUN ERKEK OLMASINI NASIL SAĞLARIM SORUSU	
5-KULLANILAN DOĞUM KONTROL YÖNTEMLERİ SORUSU	

FİZİKSEL ÇEVRE ŞARTLARI	30
1-EVİN GENEL DURUMU	
2-MOBİLYALARIN GENEL DURUMU	
3-SOKAĞIN GENEL DURUMU	
4-BÖLGENİN GENEL DURUMU	
5-EVDEKİ ELEKTRİKLİ EŞYALAR SAYISI	
6-EVDEKİ ODA SAYISI	
ÇEVRESEL UYARANLAR	65
1-ANNE EĞİTİMİ	
2-BABA EĞİTİMİ	
3-ÇOCUKLA BERABER YAPILAN EĞİTİCİ AKTİVİTELER	
4-EVDEKİ OYUNCAK VE KİTAP SAYISI	
5-EVDEKİ OYUNCAKLARIN DURUMU	
6-OKUMAYA HEVESLENDİREN AKTİVİTELER	
ANNENİN BENLİK KAVRAMI	15
1-NE KADAR İYİ BİR EV KADINISINIZ?	
2-NE KADAR İYİ BİR ANNESİNİZ?	
3-NE KADAR AKILLISINIZ?	
4-NE KADAR BİLGİLİSİNİZ?	
5-NE KADAR İYİ BİR EŞSİNİZ?	
ANNENİN BAĞIMSIZ İŞ YAPABİLMESİ	12
1-YALNIZ BAŞINIZA SAĞLIK KURULUŞUNA GİTTİNİZ Mİ?	
2-YALNIZ BAŞINIZA ŞEHİRİÇİ SEYAHAT ETTİNİZ Mİ?	
3-YALNIZ BAŞINIZA ŞEHİRLERARASI SEYAHAT ETTİNİZ Mİ?	